

VELIKA KNJIGA O VELIKOM BOJU

Enes Pelidija, *Banjalučki boj iz 1737: uzroci i posljedice*, (El-Kalem, Sarajevo, 2003.), 542 str.

Banjalučki boj iz 1737. godine veliki je i važan događaj u povijesti ove zemlje i ovoga naroda. Bio je to jedan od onih sudbonosnih trenutaka u kojem se odlučivalo o biti ili ne biti i Bosne i Bošnjaka. U njemu su snaga i vještina hrabrih izvojevali pobjedu i odnijeli prevagu, a draguljari riječi i peru vični odmah počeli skladati i ispisivati epopeju. Toj sjajnoj pobjedi nad Austrijancima udaren je vidljiv i prepoznatljiv biljeg u našoj historiografiji i literaturi.

Prve redove o bošnjačkom boju ispisali su očevici i suvremenici. Kronograme boja i hvalospjeve pobjedniku ispjevali su: Mustafa Muhlisija, Fevzija Abdulganija, Abdulah Kantamirija, Ahmed Hasib Mumin-zade i drugi. Kroniku događaja i opise borbi zabilježili su Omer-efendija Novljanin i Ahmed-efendija Hadžinesimović. O pojedinim učesnicima ponešto će zabilježiti Mula Mustafa Bašeskija. Narod je o Banjalučkom boju naširoko propjevao i brojne zgođe iz njega prepričavao; lavovsku hrabrost čuvenih junaka Ahmeda Kandelije i Gejlanu Rizvanbajraktaru pamtio i njihove mezare zjaretio; o čudnim borbama i kerametima šejha Ishaka i Mumin-hodže, s koljena na koljeno, pripovijedao.

Prva knjiga o Banjalučkom boju brzo je stigla do prvog štampara (Ibrahima Muteferike) u Istanbulu i prvih prevodilaca bošnjačkih djela na francuski (Cardone, *Relation de la dernier e guerre entre les Allemands et les Turcs*, u rukopisu), njemački (J. N. Dubsky, *Die Kriege in Bosnien in den Feldzugen 1737, 1738 und 1739*, Beč, 1830) i engleski (Ch. Eraser, *History of the War in Bosnia during the years 1737-1738 and 1739*, London, 1830) jezik u Evropi.

Sa prolaskom vremena interes za bošnjački boj nije jenjavao. Narodnu pjesmu o njemu

zabilježit će, popuniti i objaviti Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak u Sarajevu 1888. godine, a njegov turski prijevod sačiniti Osman Mazhar-paša Čengić i publikovati u Istanbulu 1908. godine. Kronike, kronogrami i hvalospjevi privlačit će književne historičare (M. Handžić, T. Okić, H. Šabanović, Dž. Čehajić, L. Hadžiosmanović, F. Nametak), a sami boj, njegovi uzroci, glavni akteri, tok, posljedice i odjek, istraživat će povjesničari u svijetu (M. von Angeli, M. R. Hickok), oko nas (G. Stanojević, R. Jovanović, D. Joksimović, R. Veselinović, R. Samardžić) i kod nas (S. Hadžihusejnović - Muvekit, S. Bašagić, H. Kreševljaković, A. Handžić, M. Imamović, E. Pelidija).

Knjiga *Banjalučki boj iz 1737.: uzroci i posljedice* Enesa Pelidije najobimnije je i najpoštenije, do sada napisano, djelo o događaju koji predstavlja važan, prepoznatljiv i nezaobilazan biljeg naše povijesti. Pišući na temelju obimne izvorne građe marljivo sakupljane po arhivima Beča, Venecije, Zadra, Dubrovnika, Beograda, Istanbula i Ankare, objavljenih izvora, monografija, djela i članaka, autor je sabrao nove i poznate činjenice i pretočio ih u izvrsno djelo, dostojno velikog događaja o kojem govori.

Neumoran istraživač, vrstan analitičar i uspješan kazivač, kakvim se u ovoj knjizi predstavio Pelidija, piše o svemu onome što osvjetljava Banjalučki boj, svijet i vrijeme oko njega. U prvom od sedam poglavlja opisao je Osmansko carstvo u prvim decenijama XVIII stoljeća kroz prikaze unutrašnjih i vanjskih prilika, doba tulipana, vladavine Mahmuda I, te osmansko-ruskog i austrijsko-osmanskog rata.

Drugo poglavlje posvećeno je Bosanskom Ejaletu između mira i rata (1718-1737), a razlomljeno je na dva dijela: u prvom se osvrće na uspostavljanje nove osmansko-austrijske i osmansko-mletačke granice po odredbama Požarevačkog ugovora, unutrašnje prilike, nova imenovanja, konfesionalni sastav stanovništva, privredu i poreze. U drugom dijelu se bavi administrativno-vojnom upravom, vojno-sigurnosnim mjerama i finansiranjem mjesnih posada, izgradnjom novih i opravkom postojećih tvrđava, učešćem Bošnjaka u osmansko-perzijskom ratu i odnosom Bosanskog Ejaleta sa susjedima.

Stanje u Bosni uoči novog austrijsko-osmanskog rata 1737. godine autor je izložio u trećem, također u dvije cjeline razdijeljenom poglavlju. U njemu govori o pozivima iz Istanbula i odlasku Bošnjaka na ruski front, porazu pod Ozijom, unutrašnjim prilikama u Bosanskom Ejaletu, austrijskoj špijunaži i vremenu do dolaska Ali-paše Hekim-oglu za bosanskog namjesnika.

Pregled ratovanja osmanske i austrijske vojske na tlu Bosanskog Ejaleta do Banjalučkog boja dat je u zasebnom, četvrtom, poglavlju.

Centralni događaj, Banjalučki boj 4. VIII 1737. Godine, Pelidija tretira «tek» u petom poglavlju: prati pokrete austrijske vojske prema Bosni, opisuje bitku kod Jurkovića, slijedi austrijski prodor do Banje Luke i prikazuje opsadu grada i napad na tvrđavu, posebno se osvrće na vojnu strategiju Hekim-oglu Ali-Paše i opisuje završnu bitku.

Posljedice i značaj Banjalučkog boja detaljno su analizirani u šestom poglavlju, a sedmo, završno, u cijelosti posvećeno odijeku Banjalučkog boja u narodnoj predaji, pjesmi i književnim djelima.

Prikazujući tadašnje stanje u državama oko Osmanskoga Carstva (Venecija, Dubrovnik, Austrija, Poljska, Rusija i Perzija) Pelidija prepoznaje i naglašava ono što je imalo, ili bi moglo imati, utjecaja na stanje i prilike u Bosni. Kad govori o sudbonosnim događajima koji se zbivaju u tome vremenu, ratovima naročito (venecijansko-osmanski, perzijsko-osmanski, rusko-osmanski i austrijsko-osmanski), autor posvećuje posebnu pažnju ulozi i sudbini Bošnjaka u njima.

Tako je nastala knjiga koju ispisuje historičar po vokaciji, a Bošnjak po duši. Vidljivo je to skoro na svakoj ispisanoj stranici: činjenice plasirane na njima neosporive su; analiza je

izvršena detaljno; znanstvena obrada je neupitna; znanstveni aparat je imponantan; bošnjačko srce sveprisutno. Može to nekome i zasmetati, no autor, sasvim je očito, za to i ne mari. Enes Pelidija tako piše cijelu svoju knjigu, jer ona nije knjiga o bilo kojem boju već o Banjalučkom. Sve pohvale koje se mogu izreći autoru za pisanje knjige mogu se uputiti i izdavaču, za ovo djelo i za cijeli projekt biblioteke Kulturna baština uključujući i likovnu opremu koju potpisuje Mehmed Zaimović. Nekoliko sitnih, ne i nevažnih, primjedbi odnose se na «tehničku pripremu».

Možda mi i jesmo narod kome treba po sto puta jedno te isto reći, no materija izložena u knjizi doimala bi se još koherentnije da nije došlo do ponavljanja nekih naslova, citata, podataka, imena i bilješki.

Razumijevanju termina i naziva spomenutih u tekstu i citiranih iz dokumenata pomažu brojne primjedbe navedene u zagradama poput: (prim. aut., prim. E. P. i prim. M.), a zasmetaju kada se nepotrebno ponavljaju. Ono što je u tekstu posebno želio istaći i naglasiti autor (podcrtao E. P.) i (podvukao E. P.) tehnički urednik nije popratio dosljedno kroz cijelu knjigu, a ponekad je i svojeručno, da ne kažem svojevrijedno, «podcrtavao» i «podvlačio».

U velikim projektima, a knjiga *Banjalučki boj* je to neosporno, često imaju udjela, familija i prijatelji - i to je dobro -, ali je za knjigu bolje da neke poslove oko nje odrade oni «bez srca». Kako, opet, u impresiumu nije navedeno ime korektora, ne zna se na koga treba adresirati štamparske greške?

O ovoj knjizi će se još, siguran sam, dugo pričati i mnogo pisati, no najvažnije je da se pročita od pete do četiri stotine pedeset i druge strane. Ostalo ko hoće.

Ismet Bušatlić

m